MEMORANDWM ESBONIADOL ar gyfer

Gorchymyn Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (Diwygio Atodlen 6) (Rhif 2) 2016

Paratowyd y Memorandwm Esboniadol hwn gan y Grŵp Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus, ac fe'i gosodir gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru ar y cyd â'r is-ddeddfwriaeth uchod ac yn unol â Rheol Sefydlog 27.1.

Datganiad Y Gweinidog

Yn fy marn i, mae'r Memorandwm Esboniadol hwn yn rhoi darlun teg a rhesymol o effaith ddisgwyliedig Gorchymyn Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (Diwygio Atodlen 6) (Rhif 2) 2016.

Y Gwir Anrhydeddus Carwyn Jones AC
Prif Weinidog Cymru

23 Chwefror 2016

1. Disgrifiad

1.1 Mae Gorchymyn Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (Diwygio Atodlen 6) (Rhif 2) 2016 (‘y Gorchymyn’) yn diwygio Atodlen 6 i Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (‘y Mesur’) sy'n nodi (i) y sefydliadau (cyfeiri’r atynt fel personau yn y Mesur) sy’n agored i orfod cydymffurfio â safonau’r Gymraeg a (ii) pa gategorïau o safonau sy’n gymwysadwy i bob sefydliad.

1.2 Mae'r Gorchymyn yn ymdrin â newidiadau megis cynnwys sefydliadau newydd, a hepgor sefydliadau eraill, er mwyn adlewyrchu'r newidiadau sydd wedi digwydd ers i'r Mesur gael ei wneud.

2. Materion o ddiddordeb arbennig i'r Pwyllgor Materion Cyfansoddiadol a Deddfwriaethol

2.1 Mae'n debygol y caiff gorchymyn i ddiwygio Atodlen 6 i'r Mesur (‘Atodlen 6’) ei wneud o bryd i'w gilydd er mwyn adlewyrchu newidiadau i enwau neu statws sefydliadau, i ddileu sefydliadau nad ydynt yn bodoli bellach, neu mewnosod sefydliadau newydd, er mwyn sicrhau bod Gweinidogion Cymru yn cael gwneud safonau sy’n benodol gymwys iddynt.

2.2 Fel y nodir ym mharagraff 3.1 isod, gall Gweinidogion Cymru ond diwygio Atodlen 6 i gynnwys sefydliad (neu gategori o sefydliadau) os yw’r sefydliad (neu gategori o sefydliadau) yn dod o fewn un neu fwy o'r categorïau yn Atodlen 5 i'r Mesur. Er tryloywder, mae'r tabl isod yn dangos, o ran sefydliadau ym mharagraff 1 a 2 o'r Atodlen i'r Gorchymyn, ym mha gategori Atodlen 5 y maent yn cwympo iddo, ym marn Gweinidogion Cymru. Os yw’n bosibl bod y sefydliad yn dod o fewn mwy nag un categori, dim ond un categori sydd wedi ei nodi.

Corff	**Categori yn Atodlen 5**
Corff llywodraethu Coleg Catholig Dewi Sant	Categori (4): Personau y mae swyddogaethau darparu gwasanaeth i'r cyhoedd wedi eu rhoi iddynt neu wedi eu gosod arnynt drwy ddeddfiad.
Coleg Merthyr Tudful Cyfyngedig	Categori (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol — (a) pan fo’r person hwnnw wedi cael arian cyhoeddus hefyd mewn blwyddyn ariannol flaenorol; neu (b) pan fo penderfyniad wedi ei

	wneud y bydd yn cael arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol ddilynol.
Ymddiriedolwyr Cronfa Goffa'r Dreftadaeth Genedlaethol	Categori (2): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd, ac a gafodd eu sefydlu drwy ddeddfiad.
Tribiwnlys Prisio Cymru	Categori (2): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd, ac a gafodd eu sefydlu drwy ddeddfiad
WJEC CBAC Ltd	Categori (5): Personau sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd ac sy'n derbyn cyfanswm o £400,000 neu fwy o arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol — (a) pan fo'r person hwnnw wedi cael arian cyhoeddus hefyd mewn blwyddyn ariannol flaenorol; neu (b) pan fo penderfyniad wedi ei wneud y bydd yn cael arian cyhoeddus mewn blwyddyn ariannol ddilynol.

3. Y cefndir deddfwriaethol

3.1 Mae adran 35 o'r Mesur yn galluogi Gweinidogion Cymru, drwy orchymyn, i ddiwygio tabl Atodlen 6 fel bod colofn 1 y tabl yn cynnwys (i) sefydliad sy'n dod o fewn un neu fwy o gategorïau Atodlen 5 neu (ii) categori o sefydliad, lle mae pob un ohonynt yn dod o fewn un neu fwy o gategorïau Atodlen 5.

3.2 Mae adran 38 o'r Mesur yn galluogi Gweinidogion Cymru, drwy orchymyn, i ddiwygio tabl Atodlen 6 fel bod colofn 2 o gofnod sefydliad (neu gategori o sefydliadau) yn cynnwys cyfeiriad at un neu fwy o'r canlynol (i) safonau darparu gwasanaeth, (ii) safonau gwneud polisïau, (iii) safonau gweithredu a (iv) safonau cadw cofnodion.

3.3 Mae'r Gorchymyn hwn yn diwygio Atodlen 6 i'r Mesur drwy;

(a) Mewnosod sefydliadau newydd a phennu dosbarthiadau o safonau yng ngholofn 2 o gofnod pob sefydliad;

(b) Hepgor cofnodion lle bo enwau sefydliadau wedi newid ers i'r Mesur gael ei wneud.

3.4 Mae'r Gorchymyn hwn yn amodol ar gael cymeradwyaeth gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru (y weithdrefn gadarnhaol).

4. Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir iddi ei chael

Cefndir

4.1 Cadarnhaodd y Mesur statws swyddogol y Gymraeg yng Nghymru a chreuodd fframwaith deddfwriaethol newydd ar gyfer yr iaith. Cam allweddol yn y broses o roi effaith i'r Mesur yw pennu safonau ac awdurdodi Comisiynydd y Gymraeg ("y Comisiynydd") i'w gwneud yn ofynnol i sefydliadau gydymffurfio â'r safonau hynny.

Materion dan sylw

4.2 Mae Atodlen 6 i'r Mesur yn nodi'r sefydliadau a'r categorïau o sefydliadau sy'n agored i orfod cydymffurfio â safonau. Ers i'r Mesur gael ei wneud, mae'r Atodlen wedi peidio â bod yn gyfredol. Mae rhai o'r sefydliadau wedi newid eu henwau, ac yn sgil cynnal ymchwiliad i safonau, mae'r Comisiynydd wedi dod i'r casgliad y dylid ei gwneud yn ofynnol i rai sefydliadau, nad oeddent yn flaenorol wedi eu cynnwys yn Atodlen 6 i'r Mesur, ond a oedd yn rhan o'r ymchwiliad i safonau, gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg. Yn ogystal mae'r Comisiynydd wedi gofyn bod rhai sefydliadau'n cael eu cynnwys yn Atodlen 6 gyda'r bwriad o gynnwys y sefydliadau hynny mewn ymchwiliadau i safonau yn y dyfodol.

4.3 Fel rhan o'r broses o baratoi'r Gorchymyn hwn, mae Gweinidogion Cymru wedi ystyried cais y Comisiynydd i gynnwys y sefydliadau hyn; casgliadau'r ymchwiliad i safonau; ynghyd ag ystyried a yw'r sefydliadau hyn yn dod o fewn un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5, a pha mor briodol fyddai cynnwys y sefydliad yn Atodlen 6. Mae'r Gorchymyn yn adlewyrchu'r newidiadau hyn.

Diben

4.4 Bydd y Gorchymyn hwn yn diweddaru'r rhestr o sefydliadau yn Atodlen 6 i adlewyrchu'r newidiadau.

- Mae paragraffau 1 a 2 o'r Atodlen i'r Gorchymyn yn mewnosod enwau sefydliadau i Atodlen 6 i'r Mesur.

  Mae Gweinidogion Cymru wedi ystyried pob sefydliad a nodir yn y Gorchymyn er mwyn sicrhau eu bod yn dod o fewn un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5; ac maent yn fodlon eu bod.

- Mae paragraffau 3 a 4 o'r Atodlen i'r Gorchymyn yn hepgor enwau mewn achosion lle mae enw sefydliad wedi newid ers i'r Mesur gael ei wneud.

Effaith

4.5 Bydd y Gorchymyn hwn yn galluogi Gweinidogion Cymru (drwy Reoliadau ar wahân) i wneud safonau yn benodol gymwys i'r sefydliadau neu gategorïau o sefydliadau sy'n cael eu cynnwys ym mharagraffau 1 a 2 o'r Atodlen i'r Gorchymyn. Bydd hynny'n golygu bod y Comisiynydd wedi'i awdurdodi i'w gwneud yn ofynnol i'r sefydliadau hynny gydymffurfio â safonau.

Y risg o beidio â gwneud newidiadau i'r ddeddfwriaeth

4.6 Oni bai bod sefydliad sy'n dod o fewn un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5 i'r Mesur, hefyd yn cael ei gynnwys yn Atodlen 6, ni fydd Gweinidogion Cymru yn gallu gwneud safonau'n benodol gymwys iddynt. Bydd hynny'n golygu na fydd y Comisiynydd yn gallu ei gwneud yn ofynnol i'r sefydliad gydymffurfio â safonau.

4.7 Gallai hynny arwain at sefyllfa lle y gallai'r risgiau canlynol gael eu gwireddu;

- Ni fydd rhan allweddol o'r Mesur yn cael ei gweithredu. Hynny yw, cyflwyno'r gyfundrefn safonau ac awdurdodi'r Comisiynydd i'w gwneud yn ofynnol i sefydliad gydymffurfio â safonau.
- Mae'n bosibl na fydd sefydliad sy'n ymdrin â'r cyhoedd yn cael ei gynnwys yn y gyfundrefn safonau newydd.
- Bydd anghysondeb o ran y dyletswyddau a roddir ar sefydliadau sydd yn yr un sector.
- Bydd y cyhoedd yn ansicr pa wasanaethau y gallant ddisgwyl eu cael yn Gymraeg. Bydd yr ansicrwydd hwn yn parhau os na chaiff y Gorchymyn hwn ei wneud i ganiatáu i safonau gael eu gwneud yn benodol gymwys i sefydliadau sy'n dod o fewn un neu ragor o'r categorïau yn Atodlen 5 i'r Mesur.
- Ni fydd sefydliadau sydd â Chynllun Iaith Gymraeg a gyflwynwyd o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 yn trosglwyddo i'r gyfundrefn safonau.

5. Ymgynghori

5.1 Nid yw Gweinidogion Cymru wedi ymgynghori ar y Gorchymyn hwn, gan nad yw'r Gorchymyn yn rhoi unrhyw ddyletswyddau uniongyrchol ar sefydliad. Mae Atodlen 6 i'r Mesur yn nodi'r sefydliadau a'r categorïau o sefydliadau sy'n agored i orfod cydymffurfio â safonau. Mae'r broses o'i gwneud yn ofynnol i sefydliad gydymffurfio â safonau yn rhoi nifer o gyfleoedd i sefydliad gymryd rhan yn y broses a chodi unrhyw bryderon sydd ganddo.

5.2 Cyn ei gwneud yn ofynnol i sefydliad gydymffurfio â safonau, rhaid bodloni nifer o amodau. Nodir yr amodau hynny yn adran 25 o'r Mesur. Un o'r

amodau yw bod yn rhaid i Weinidogion Cymru wneud safonau'n benodol gymwys i'r sefydliad drwy Reoliadau. Yn ogystal â hynny, bydd yn rhaid i'r Comisiynydd roi hysbysiad cydymffurfio sy'n nodi pa safonau (ynghyd â'r amgylchiadau a'r meysydd perthnasol) y bydd yn rhaid i'r sefydliad gydymffurfio â nhw. Bydd yr Hysbysiad Cydymffurfio hefyd yn nodi'r ddyddiad y mae'n rhaid i'r sefydliad ddechrau cydymffurfio.

5.3 Cyn rhoi hysbysiad cydymffurfio i'r sefydliad, rhaid i'r Comisiynydd ymgynghori ag ef yn unol ag adran 47 o'r Mesur (oni bai bod y Comisiynydd yn fodlon bod hynny wedi digwydd eisoes, neu fod y sefydliad wedi cael y cyfle i gyfrannu at ymgynghoriad ar y mater fel rhan o ymchwiliad i safonau).

5.4 Hefyd mae yna weithdrefn glir i sefydliad sydd am herio'r gofynion i gydymffurfio â safon benodol, ar sail a yw'n rhesymol ac yn gymesur iddo wneud hynny. Yn y lle cyntaf, bydd sefydliad yn gallu herio'r Comisiynydd ei hun. Os bydd y sefydliad yn dymuno apelio yn erbyn penderfyniad y Comisiynydd, mae modd apelio i Dribiwnlys y Gymraeg, ac wedi hynny i'r Uchel Lys.

5.5 Mae'r sefydliadau a nodir ym mharagraffau 1 a 2 o'r Gorchymyn, a oedd wedi eu cynnwys yn ail a thrydydd Ymchwiliad y Comisiynydd i Safonau, yn ymwybodol o'r broses ar gyfer gwneud safonau, ac yn rhan ohoni.[1] . Mae'r Comisiynydd wedi cyflwyno dadansoddiad o'r ymatebion a ddaeth i law oddi wrth bob un o'r sefydliadau hynny, ochr yn ochr â'i chasgliadau mewn cyfres o adroddiadau ar gyfer Gweinidogion Cymru.

5.6 Mae adran 66(2) o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn rhoi dyletswydd ar Weinidogion Cymru i roi sylw dyledus i adroddiadau'r ymchwiliadau i safonau a baratoir gan y Comisiynydd wrth benderfynu a ddylent arfer y pwerau i bennu safonau a'u gwneud yn benodol gymwys, a sut y dylent arfer y pwerau hynny. Caiff unrhyw bryderon y mae sefydliad yn eu codi eu hystyried gan Weinidogion Cymru yn ystod y broses hon.

5.7 WJEC CBAC Ltd yw'r sefydliad na chafodd ei gynnwys yn ail a thrydydd ymchwiliad y Comisiynydd. Nid yw'n bosibl ei gwneud yn ofynnol i'r corff hwn gydymffurfio â safonau hyd nes bod yr amodau a nodir yn adran 25 o'r Mesur yn cael eu bodloni, a bod ymgynghoriad ar yr hysbysiad cydymffurfio wedi ei gynnal (yn unol ag adran 47).

6. Asesiad Effaith Rheoleiddiol

6.1 Ni ystyrir bod angen cynnal Asesiad Effaith Rheoleiddiol mewn perthynas â Gorchymyn Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 (Diwygio Atodlen) (Rhif 2) 2016, gan nad yw'n gosod costau uniongyrchol, ac mai rhan o ddiweddaru Mesur 2011 ydyw.

---

[1] Corff llywodraethu Coleg Catholig Dewi Sant, Coleg Merthyr Tudful Cyf, Ymddiriedolwyr Cronfa Goffa'r Dreftadaeth, Tribiwnlys Prisio Cymru.